

כתרי תורה

לק"י • פרשת כי אני הכבדתי (בא) ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון ל"ט
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחס"א הרב צבי בלאט ולזכות מרת נעה ב"ר אבנר תחיל' לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי שלום ב"ר יצחק שרעבי זלה"ה
מח"ס נהר שלום - י' שבת תקל"ו
רבי יחיאל ב"ר יצחק גברא זלה"ה
מרבני סווד - י' שבת תשנ"ב
רבי יששכר ב"ר רצון מנגמי (חזוה) זלה"ה
רב שכונת מרמורק - י"א שבת תשל"ז
רבי שבתאי ב"ר פנחס מחזון הלוי זלה"ה
רב מחוז חירדאן - י"ב שבת תשכ"ט
רבי שלמה ב"ר שלום עונה זלה"ה
מחכמי דמאר - י"ב שבת תשל"ז
רבי יחיאל ב"ר חיים קורח זלה"ה
מח"ס יבצר פנחס - י"ג שבת תרפ"ט
רבי אברהם ב"ר עמרמא שעתאל זלה"ה
מרבני בני עבד - ט"ו שבת תשמ"ג
רבי אברהם ב"ר יוסף צ'וראני (אריה) זלה"ה
מרבני מחוית - ט"ו שבת תש"ן
רבי יששכר ב"ר חיים תעניו זלה"ה
מחכמי מחוז מבלף - ט"ז שבת תשי"ו
רבי מאיר ב"ר ישראל צובירי זלה"ה
רב העיר גדרה - ט"ז שבת תשנ"ה

כתר של-א"ש

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתי אלה בקרבו: ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח את עמי ויעבדני (י' א' ג')

תמה מהר"י קרח זלה"ה במשכיל דורש, צריך לדעת למה היה צריך לחכות לשילוחו של פרעה, וכל ההשתדלויות הללו שבא משה לפני פרעה שוב ושוב, הלא השי"ת בכוחו הגדול יכול היה להכות את המצרים בספורים או בכל ענין אחר, ושיצאו ישראל ביד רמה ללא שפרעה עצמו ישלחם. ואם בשביל להעניש את המצרים, יכול היה השי"ת להענישם גם לאחר שיצאו ישראל ממצרים.

ותירץ שהיו קצת אנשים שמחמת פחד המלחמה והדרך לא היו רוצים לצאת ממצרים וסמכו על פרעה שימלטם מה' וממשה נביאו והם אלו שאמרו על הים הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים, אך לא היו רשעים כ"כ שלא היו חפצים בגאולה כלל, לכך הוצרך השי"ת תחילה לשבור משענת קנה הרצון הזה שמעצמו יקוץ בהם וישלחם, עיי"ש. והיינו שאז גם לבבם יכנע לרצות בגאולת ה' ונביאו, ואז יזכו לגאולה.

ונראה בס"ד לומר תירוץ נוסף כי בעוצם קושי השעבוד זכרו ישראל מה שהיה מסור להם מאבותיהם שעוד יבוא הגואל ויאמר פקדתי אתכם, וכשבא משה כבר היתה הרווחה, הנה גאולתך באה, וכביכול נחה ושקטה רוחם. אך רצה השי"ת להכניע לבם ולקרבם יותר אליו, שיהיו ראויים לקבל תורתו, לכך הקשה את לב פרעה, ואז כשראו כי כביכול מתרחקת הגאולה, נתעוררו לשוב אל השי"ת וזכו לגאולה.

כיוצא בדבר, הנה כבר כשנה מאז שנתרגשה עלינו המגפה ועד שזכינו ועיי התפילות והתעוררות התשובה של ישראל שלח השי"ת לעולם את החיסון לפתע נתעוררה שוב המגפה עיי נגיף בן נגיף (מוטציה), ואולי באו לעוררנו שעדיין לא נתמלאה סאת התפילות והתשובה, כילא על חינוס הביא לעולם את זאת המגפה, ורצונו לפשט עקמיות שבלבבות. וע"פ דרכו של מהר"י קורח יש לנו לימוד נוסף שלא נתלה כעת בטחוננו במשענת קנה הרצון הנקרא חיסון, אלא זכור נזכור מי הוא אוהו הקנה הוא הממית והוא המחיה, וכאשר נכיר שזו גאולת ה' ונרצה רק בה, אז תצמח גאולתנו ישועתנו ופדות נפשנו במהרה. אכ"י. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ לימון קובע למעשר בחנטה או בלקיטה

א[ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, ולכן כל הפירות שחנטו בשנתנו זו (התשפ"א) מתאריך זה שייכים הם לשנת מעשר עני שהיא שנה ששית למעשרות. ואלו שחנטו קודם לכן שייכים לשנה חמישית שנת מעשר שני. ובאתרוג, אף שראש השנה אצלו הוא ט"ו בשבט כאילן, אין הולכים אחר חנטה אלא אחר לקיטה כירק. שאם נקטף אחר ט"ו בשבט, שייך הוא לשנה הששית אף שחנט קודם לכן.

והפוסקים דנו לעניין לימון אם הולכים בו אחר לקיטה כיון שדומה הוא לאתרוג במה שגדל על כל מים וצבע פרחיהם דומה וגם מביא פירות כמה פעמים בשנה כמוהו (הר"ש סיריליאו שביעית פ"ז ה"ה, חזו"א כלאים סי' ג' סק"ו). אך מלשון הרמב"ם משמע שרק אתרוג דינו כירק, אף שהלימונים היו נפוצים בזמנו וואמר מרן שליט"א בשיעורו השבועי (תולדות ויצא התשפ"א) שהרמב"ם קרא ללימונים, 'מלוחים', כגון בהלכות דעות פ"ד הי"ג ועוד מקומות] שכן כתב בהלכות מעשר שני (פ"א הי"ג) "וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק". (כ"כ הגר"ש אורבך בספר מעדני ארץ עמ' תרמ"ב). וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א שהלימון כשאר אילנות. והביא ראיה מדברי בעל 'חסד לאברהם' שמנה כמה מיני אילנות וביניהם את הלימון והאתרוג וכתב שם שרק האתרוג גדל על כל מים (יעו"ש מעין ז' נהר ז').

הטעם שאין אומרים נפילת פנים בט"ו בשבט

ב[שמעתי פעם דהטעם שאין אומרים נפילת פנים בט"ו בשבט, הוא כדי לתת היכר ליום זה שבו מתחלת שנת מעשרות, ועל ידי כך יזכרו זאת, וכעת מצאתי שכ"כ בשו"ת מהר"ם בן ברוך (ד"פ סי' ה'). וכשהצעת הדברים לפני מרן שליט"א, אמר לי דלא מסתברא מילתא, כיון שאי אמירת נפילת פנים תלוי בשמחה, ובשביל היכר היה לתקן ענין אחר ביום זה. ובמרדכי כתוב (ר"ה אות תש"א) דט"ו בשבט נקרא ר"ה ולא מצאנו תענית בר"ה. ועוד, כיון שנשנה ביחד עם ד' ראשי שנים ללמד שדין ט"ו בשבט כשאר ראשי שנים וכ"כ הגר"א בביאורו (סי' קל"א).

לחתוך לימון טבל בסכין כדי להפריש ממנו תרו"מ

ג[נשאלה שאלה האם מותר לחתוך לימון טבל שנחשב דבר חריף (שו"ע יו"ד סי' צ"ו ס"ב), כדי להפריש ממנו תרומה. והנה לעניין הפרשת חלה כתבו הפוסקים שאם אפו מאפה שהתחייב בהפרשת חלה ולא הופרש ממנה, יכוונו בשעת הפרשת חלה מהמאפה גם על הבלוע בכלי שכן מועילה ההפרשה על הבלוע דטעם כעיקר דאורייתא (ב"י יו"ד סי' שכ"ד והובא ברמ"א שם סי"א). וה"ה כאן יכוון על הבלוע בסכין, ובדיעבד י"ל דמסתמא הוי תרו"מ גם על הבלוע אף אם לא כיוון (דרך אמונה בביאור הלכה ד"ה שתנאי בשם הגריש"א). ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א שמעיקר הדין ההפרשה היא גם על הבלוע ומדרך חומרא יש לכוון להדיא. ועכ"פ אין צורך להחמיר ולחתוך בסכין חד פעמי.

האם האח מציל על יחוד אדם אחר עם אחותו

ד[נשאלה שאלה מבחור ששהה עם אחותו בביתו ובא חבר לבקרו, האם יש איסור יחוד במה שאחותו שם, או שמכיון שמותרת היא להתיחד אתו, הרי זה מתיר גם את היחוד עם חברו. והנה נפסק בשו"ע אבן העזר (סי' כ"ב ס"ג) "אם הייתה אשתו עמו הרי זה מותר להתיחד מפני שאשתו משמרתו". ונחלקו הפוסקים בזה, האם דוקא אשתו משמרתו, אבל באשה אחרת אף שמותר לו להתיחד עמה כגון אחותו או אמו, אם יש עמם אשה זרה אסור, ואדרבה הקרובים מחפים הם על זה (זכור לאברהם הובא בפתי תשובה אהע"ז סי' כ"ב סק"ב, החיד"א בספרו יוסף אומץ סי' כ"ו). וי"א, דמכיון שהאיש מתבייש לזנות בפני קרוביו, הרי הם מצילים עליו ומותר ביחוד (אגרו"מ אהע"ז ח"ב סי' ט"ו, ע"ע ציץ אליעזר ח"ו סי' מ'). ומרן הגר"י רצאבי שליט"א אמר לי, דמסתברא כדעת האוסרים.

שימור משעת קצירה במשנת רבותינו

ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורותיכם זקת עולם (י"ב, י"ז):

שימור למצת מצוה

א [סוגיא זו ארוכה ועמוקה (עי' טושו"ע סי' תנ"ג ובמה שהאריך מהרי"ץ בפעולת צדיק ח"ב סי' קל"ה) ולא באתי אלא להטעים הדבש מתורת רבותינו נע"ג בקצה המטה האחוז ביד כהה, עניין אחד בסוגיא זו, מאימתי השמירה, משעת קצירה או לאחריה. ותחילה יש להקדים עיקר הסוגיא.

בפסחים (מ, א) אמר רבא מצוה לללות (פי' לשרות את החיטים במים מעט ולכותשן במכתשת כדי להסיר מורסן שתהא סולתן נקיה. עי' רש"י שם לו, א) שנאמר ושמרתם את המצות. כלומר מדהזירה תורה על השימור בעשיית המצות ש"מ שבצורת עשייתן יכולים לבוא לידי חימוץ. והיינו כי מצות ללותתן בעודן דגן. דאם אין מצוה ללותת אלא רשות, לא ילתות ולא יצטרך לשומרן (ויבואר יותר לק א' ג').

והוסיף רבא דאין לומר שהשימור הוא רק משעת לישא, דהא אמר רב הונא בצקות של נכרים שמכיר בהם שלא החמיצו, ממלא אדם כריסו מהם בפסח, אך אינו יוצא בהם ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון, שמע מינה דשימור הוא עוד לפני העיסה, והוא לשמור את החיטים שלא יחמיצו. **ופריך בגמרא** ודלמא השימור הוא משעת נתינת המים לעיסה לפי שמאז העיסה יכולה להחמיץ, ורק בצקות של נכרי שהם כבר לפנינו בצק, אינן משומרות. ולא דחה רבא פירכא זו. ומסיק בגמרא, ואפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר להו רבא להנהו דמפכו כיפי (פי' עמרים) כי מהפכיתו הפיכו לשום מצה (פי' הזהרו בהן שלא יבא עליהם מים. רי"ף), אלמא קסבר שימור מעיקרא בעינן.

ב **דעת הרי"ף** (יב, א מדפי הרי"ף) דאף שנדחו דברי רבא, איהו אכתי ס"ל דשימור שהצריכה תורה אינו משעת לישא (ועי' פרי"ח סי' תנ"ג שהוכיח כן מלשון הגמרא, אלמא קסבר וכו' משמע שזוהי מסקנת רבא דבעינן שימור מעיקרא) וז"ל ומבעי ליה לאיניש לנטורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דאמר קרא ושמרתם את המצות, ואמר להו רבא וכו' ע"כ. **וכן הבין הבית יוסף** (סי' תנ"ג) **בדעת הרמב"ם שכתב** (פ"ה מחמץ ומצה ה"ט) משום שנאמר ושמרתם את המצות, כלומר הזהרו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ. לפיכך אמרו חכמים צריך אדם ליהדר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהיה בו שום חימוץ.

וכתב הרב המגיד כי אף שלא נזכר בדברי הרמב"ם והרי"ף חילוק בין מצה של לילה ראשון שהיא חובה למצה דשאר ימי הפסח. **מ"מ הדבר מתפרש בדבריהם במקום אחר, בדעת הרי"ף** הדבר מתבאר ממה שכתב בסוף פרק ערבי פסחים (כו, א מדפי הרי"ף) והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמינטר הוא דאית ליה, אכיל ברישא מהאיך דלא מינטר ומברך עליה המוציא, ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ואכיל. הרי דשימור המצה נצרך רק לקיום חובת אכילת מצה. **וכן הדבר מפורש בדעת הרמב"ם שכתב** (פ"ח מחומ"מ ה"ג) מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותה כזית ואינו טועם אחריו כלום ע"כ. **וסיים הר"מ** כי מדבריהם שכתבו את דין השימור בסתמא, למדנו דלכתחילה בכל מצה בעינן שימור, אך אינו מעכב אלא בלילה ראשון שחובה לאכול בו כזית מצה. **וכן הבין בדבריו מהרי"ץ** (פער"צ ח"ב סי' קל"ה אות ה').

ג **אך דעת הרא"ש** (פ"ב סי' כ"ז) דכיון שנדחו דברי רבא, לאו מדינא הורה לשמור את העומרים לשם מצה, אלא מחמיר על עצמו היה לשמור מצה של מצוה משעת קצירה. **וכן הבין הר"ן** (שם) **בדעת הרי"ף** דהא דבעי שימור משעת קצירה זהו למצוה מן המובחר, אבל העיקר כדמסיק בגמרא דשימור הוא קודם הלישה.

ויש לעיין, אף שנדחו דברי רבא, עדיין מנא להו דלא בעינן שימור בדגן אלא משעת לישא ואילך. **והנה הביא מהרי"ץ** (שם אות ב') **דברי הרא"ש בתשובה** (כלל כ"ד סי' ג') וז"ל דע כי חכמי אשכנז וצרפת פירשו שא"צ שימור אלא משעת לישא ואילך שראוי להחמיץ שאז צריך שימור לשם מצה עכ"ל. **ותמה מהרי"ץ** הלא אפילו חיטים ראויין להחמיץ. ונלע"ד דה"ק, כי יסוד דין השימור הנלמד מקרא דשמרתם את המצות, הוא שימור בעת מלאכת עשיית המצות. דייקא נמי דכתיב ושמרתם את המצות ולא את החיטים, אף שגם אז לכולי עלמא יכולות לבוא לידי חימוץ, מכל מקום לא

הזהירה תורה אלא על החימוץ הבא בסדרא דפת כלומר בסדר מלאכת עשיית המצה. **והיינו הא דיליף רבא** דמצוה ללותת מהא דושמרתם את המצות, כי התורה הזהירה על הרגיל לבוא במלאכת עשיית המצה. וכיון דס"ל דשימור דלישה אינו נקרא שימור כיון שהוא כבר נילוש, ע"כ שהזהירה תורה על חימוץ אחר הרגיל לבוא במלאכת עשיית המצה והיינו הלתינה. **אך ע"ז פריך** בגמרא דשייך שימור בלישה והיינו משעת נתינת המים בקמח, וממילא א"צ לחדש דמצוה ללותת ולהעמיד את השימור על הלתינה, אלא השימור הוא רק משעת הלישה. **אכן מנא** לן דהוי בלישה דלמא בשעת הטחינה או ההרקדה וכדומה, ועל זה כתבו כי אז הוא הזמן שבסדר עשיית המצות ראוי לבוא לידי חימוץ. אבל מה שמחמיץ בחיטין אינו בעת מלאכת עשיית המצות ולא הזהירה עליו התורה דליבעי שימור.

שימור משעת קצירה או אחר קצירה

ד **והנה מלשון הרמב"ם** שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר דקדק מהר"ש **חבשוש זלה"ה בשושנת המלך** (פסח י') דמצה אינה צריכה שמירה משעת קצירה אלא מאחר הקצירה, **והביא ראיה** לדבריו ממה שהקשה הרב המגיד, מדוע לא העלו רבותינו הרי"ף והרמב"ם דינא דרב הונא בצקות של גויים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. ועל זה כתב, ואם הוא כפי דבריו (כדברי מהרי"ץ. אבשר) שפירש שכוונת הרב המגיד במה שכתב שאין חילוק וכו' דר"ל דדגן של כל הפסח צריך שימור משעת קצירה, א"כ מאי קשיא ליה וכו' ע"ש. ונראה שכוונתו לומר דאם לכתחילה בעינן בכל מצות הפסח שימור משעת קצירה לכך לא העלו דינא דבצקות של גויים, דלכתחילה אין לאוכלם, כיון שאינם משומרות משעת קצירה. אכן לא מובן מה ראיה יש כאן לשיטתו בענין שימור מאחר הקצירה. וצ"ע. **אכן הרגיש הרב שושנת המלך** דהרב המגיד השווה דעת הרמב"ם לדעת הרי"ף וברי"ף מפורש השימור 'מעידן קצירה'. ולכך כתב דאפשר דהרב המגיד לא היה גריס לה בדברי הרי"ף.

וכדעתו כ"כ מוהר"ר עמרם קרח זלה"ה בסערת תימן (דף ק' בהדלי המנהגים בין הרמב"ם למסורת תימן אות ה') דמנהג תימן להצריך שימור משעת קצירה ולהרמב"ם א"צ שימור אלא מלאחר הקצירה. **והביא ראיות לדבריו** (במכתבו הנדפס בספר המאור הגדול סי' ל"ט) **א'** מדשינה הרמב"ם לשון מלשון הרי"ף שכתב מעידן קצירה. **ב'** שכבר בא בדבריו שהשימור הוא משעת קניית החיטים (לע"ע לא מצאתי כן בדבריו. גם מש"כ שם בהערה מ"ד לבאר דבריו, צ"ע ואכמ"ל). **ג'** שכבר פירשו דבריו רבינו מנוח והר"ש חבשוש ז"ל שאינו מצריך משעת קצירה ע"כ. **ודברי רבינו מנוח** הוא מש"כ דמקור לשון הרמב"ם לאחר קצירה היא משיטפא דגמרא כי מהפכיתו כיפי, דמשמע דבעומרים לאחר קצירה, הוא מוזהר לעשות שימור, ואם זהו מקור דברי רבינו הרי שלא דיבר על שעת הקצירה ממש.

והנה יש להתבונן, מהו לאחר קצירה שבאו רבותינו הנזכרים לומר, דאין לומר שהוא רגע לאחר הקצירה דא"כ מה באו להעיר בדבריהם, וכי בא הרש"מ לחלוק על מהרי"ץ על רגע זה בלבד, וכן הרע"מ וכי בא להדגיש ההבדל ממנהג תימן על רגע כמימריה. וכן אין לומר דהיינו משעת לישא דהפרש גדול יש בין אחר שנקצר עד שעת לישא. **ומבואר** דהבינו בדעת הרמב"ם דהשימור הוא משעה שהדגן בעומרים, וכמו שדייק רבינו מנוח.

ה **אכן מהרי"ץ** (פער"צ שם סוף אות ב') כתב להדיא בדעת הרי"ף והרמב"ם דלעיוכבא בעינן משעת קצירה ע"כ. **וכ"ה** פשוט כי מרגע שנקצרו הם נחשבים אחר הקצירה, והשימור עליהם הוא בעודם דגן. **וכ"כ להדיא בנודע ביהודה** (תנינא סי' ע"ט). **ונראה להביא ראיה** דהנה לרבא דיברה תורה על השימור בלתינה, ואיך יליף מינה דבעינן שימור בכלל בעודה דגן, אלא דס"ל דאחר שנתרבה שימור לחיטים בעת לתינה, ולא מצרכינן שימור רק לעיסה. בעינן שימור כל זמן שהם דגן (כן משמע מדברי תוס' שם ד"ה כי. ועי' צ"ח בדעת רש"י). וא"כ אין חילוק בין שעת קצירה לאחריו, ומזמן שהם דגן חייבים בשימור לשם מצה.

וכ"כ רבותינו חכמי תימן נע"ג (נזכרו בהמאור הגדול שם הערה מ"ד) **מהר"ר יחיא הכהן זלה"ה בשו"ת חיי שלום** (סי' ה'). **וכ"כ מהר"י בדיחי זלה"ה בחן טוב** (סי' י"ב). **וכ"כ מהר"ש מנצורה זלה"ה בהגהותיו שנדפסו בגנוזות ותשובות** (ח"ב עמ' שצ"ג). **וכ"כ מוהר"ר שלום יצחק הלוי זלה"ה בשם חמוז כמוהר"ר אברהם הכהן זלה"ה** (במכתבו הנדפס בהמאור הגדול שם עמ' רנ"ח) **וכ"כ כמוהר"ח כסא"ר זלה"ה בשם טוב**.